

Viestinnän valintakoe 2005

Arvosteluperusteet

Kari Karppinen/Juha Sjöblom

Kirjallisuuskoe (yht. 18 p)

1. Määrittele lyhyesti, mitä tarkoitetaan

a) tabloidisaatiolla (1,5 p.)

- Taustalla median ja erityisesti journalismin kaupallistuminen / voi nähdä reaktiona kilpailuun (0,25)
- Vaikka kysymys on uudesta käsitteestä, ilmiö johon sillä viitataan on vanha (tabloidin historia, alkuperä ja merkityksen muutos) / on alettu viitata ulkomuodon sijasta sisältöön ja pelkän sanomalehden tai journalismin sijasta yleisemminkin mediaan (0,25)
- Syvällisten, asiantuntijalausuntoihin perustuvien analyysien korvautuminen viihdyttävillä ja tunteisiin vetoavilla kertomuksilla / siirtyminen vakavasta kohti viihdyttävämpää journalismia (0,25)
- Muutokset pois päin julkista aluetta koskevasta informaatiosta kohti viihdettä, joka ammentaa yksityisen sfääristä / tabloidimedian käsittelemät aiheet liittyvät tyypillisimmillään julkisen ja yksityisen leikkauspisteeseen (0,25)
- Näkyy laajemmin koko mediakulttuurissa siten, että esimerkiksi lajityyppien väliset rajat hämärtyvät ja esitystavat muuttuvat / sijoittuvat lajityypiltään uutisten ja viihteen välimaastoon (0,25)
- Toisaalta on tuonut julkisuuteen aiemmin sen ulkopuolelle jääneitä yksityisen elämän alueita sekä antanut äänen aiemmin julkisuudessa kuulumattomille ryhmille, esimerkiksi naisille / toisaalta tabloidijulkisuus ei edesauta poliittista toimintaa ja demokraattista osallistumista, koska se puhuttelee yleisöään kuluttajana eikä kansalaisena (0,25)

b) mediaetnografialla (1,5 p.)

- Mediaetnografian painopisteenä on ihmisten arkipäiväinen mediakäyttö ja mediaesitysten merkityksellistämisen käytännöt / tavoitteena on tutkia näitä mediakäytön ja tulkinnan käytäntöjä niiden luonnollisissa konteksteissa eli yleensä ihmisten kodeissa (0,25)
- Yksi yleisötutkimuksen neljästä vaiheesta. Edustaa kulttuurista yleisötutkimusta, joka korostaa viestinnän sosiaalista, kulttuurista ja yhteiskunnallista kontekstia. (0,25)
- Uudehko tutkimussuunta / 1980-1990-luvulta lähtien (0,25)
- Median käyttöön liittyvät myös arjen valtasuhteet perheenjäsenten välillä ja lähiyhteisössä. (0,25)
- Korostaa median on keskeistä roolia arkipäiväisten askareiden organisoimisessa, ja että mediaesitykset saavat merkityksensä osana niiden arkista käyttöä / esim. termi *virta* (flow) ja television virtamaisuus etnografisessa vastaanottotutkimuksessa, jossa sillä on viitattu television ja laajemmin median arkiseen käyttöön, osana arjen virtaa (0,25)
- Mediaetnografian on sanottu uusintavan perinteistä käsitystä yleisöstä / mediaesityksiä ja niiden tuottamisen tapaa ei kyseenalaisteta / median valtaistavan potentiaalin pohdinta jää vähemmälle (0,25)

2. Selitä lyhyesti,

a) mitä tarkoitetaan median konvergenssilla, ja miten se vaikuttaa mediatalouteen (2,5 p.)

Konvergenssi tarkoittaa mediateknologioiden lähentymistä (0,50). Ilmiön taustalla on viestinnän digitalisoituminen, jonka ansiosta samaa sisältöä voidaan siirtää helposti ja halvalla eri kanavia pitkin (0,50).

Tämä merkitsee, että viestintävälineiden rajat hämärtyvät (eri välineet eivät silti katoa) ja perinteinen jakeluteknologioihin perustuva *mediatalouden toimialajako hämärtyy* (0,50).

Mediatalouden kannalta seurauksena

- mediaesityksillä on mahdollisuus nykyistä suurempiin yleisöihin (0,25)
- josta seuraa tekijänoikeuksien korostuminen, halutuimpien sisältöjen potentiaalinen arvo nousee (0,25)
- Vastaavasti mediatalot pyrkivät lisäämään hallintaansa eri jakelukanavissa ja jakelun eri vaiheissa (0,25) (tavoitteena koko arvoketjun kontrollointi)
- tämä lisää *median keskittymistä* (ja sen mukanaan tuomia ongelmia) (0,25)

b) minkälaisilla keinoilla viestinnän sääntelyn eri suuntauksissa (liberalistinen, pluralistinen ja kriittinen) pyritään rajoittamaan median keskittymistä (2,5 p.)

Vastauksessa vaaditaan

- omistuksen keskittymisen asettaminen kontextiinsa osana markkinoiden toimintalogiikkaa. Julkinen valta taas on rajoittanut keskittymistä, koska se on nähty ongelmalliseksi *demokratian sekä kulttuurisen ja poliittisen moniarvoisuuden kannalta* (0,25)
 - Keskittymisen tunnistaminen kiistanalaiseksi ja riippuvaiseksi näkökulmasta, keskittymisen haittavaikutuksista ei olla yksimielisiä -> vastaavasti sääntelytoimenpiteitä voi arvioida eri näkökulmista (liberalistinen, pluralistinen, kriittinen, max 0,75p/näkökulma)
- i) liberalistinen näkökulma korostaa kilpailulainsäädäntöä, lähtökohtana vapaat markkinat ja hallitsevien markkina-asemien estäminen
 - ii) pluralistisesta näkökulmasta markkinoiden tuottovaatimukset johtavat yhdenmukaistumiseen, tarvitaan lisäksi erityissäädöksiä, joita esim. omistusrajoitukset (mm. markkinaosuuden tai ristiinomistuksen mukaan), toimilupapolitiikka, sisällölliset toimilupaehdot ja julkinen tuki
 - iii) kriittinen näkökulma näkee poliittisen eliitin ja kaupallisen median toimivan symbioosissa ja puoltaa julkisen palvelun velvoitteiden laajentamista, julkisen tuen lisäämistä riippumattomille, ei-kaupallisille toimijoille ja kansallisen/paikallisen tuotannon suosimista

3. Erittele mediayleisöjen segmentoitumisen ja fragmentoitumisen syitä sekä yhteiskunnallisia seurauksia. (4 p.)

Mediayleisöjen segmentoitumisen ja fragmentoitumisen syitä

- Kulttuurin markkinoituminen, kaupallinen logiikka ja voiton tavoittelu (kuluttajan halujen ja tarpeiden mittaaminen, standardointi ja differentointi). Menestyksekkäs toiminta perustuu median kykyyn tarjota mainostajille niiden haluamia yleisöjä, ja siksi kaupallinen media tuottaa pääsääntöisesti sellaisia sisältöjä, jotka miellyttävät ostokykysten yleisösegmenttien makuja ja intressejä. (0,5)
- Eurooppa on etnisesti ja kulttuurisesti monimuotoisempi, eriytyneempi ja kirjavampi. Medioille ihmisten ja kulttuurien heterogeisuus merkitsee sitä, että suurten yleisöjen yhtäaikainen miellyttäminen on vaikeaa. (0,5)

- Uusien viestintäteknologioiden, kanavien ja mediaesitysten lisääntyminen ja ylitarjonta. (0,5)

Mitä mediayleisöjen segmentoituminen (0,5) ja fragmentoituminen (0,5) on?

- Segmentoitumisen käsitteellä tarkoitetaan yleisön määrittelemistä erilaisiksi markkinoinnin kohderyhmiksi. Ohjelmistot suunnataan koko kansan sijasta iän, maun tai elämäntavan mukaan määritellyille kohdeyleisöille. Käsitteellä viitataan median yleisöjen muuttumiseen sisäisesti yhtenäisemmiksi mediatarjonnan erikoistumisen ja lisääntyneiden valinnanmahdollisuuksien myötä.
- Fragmentoituminen viittaa prosessiin, jossa yleisön huomio jakaantuu yhä useamman medialähteen kesken ja mediavalinnat ovat yhä enemmän henkilökohtaiseen makuun ja elämäntyyliin perustuvia.

Mediayleisöjen segmentoitumisen ja fragmentoitumisen yhteiskunnallisia seurauksia

- Segmentoitumisen johdosta median käyttäjät rinnastetaan kulutustavaroiden käyttäjiin. (0,25)
 - o Vaarana eriarvoistuminen ja yleisön jakautuminen erityisesti maksukyvyyn mukaan. (+0,25)
- Fragmentoitumisen on nähty merkitsevän kansallisesti yhdistävien foorumeiden häviämistä. (0,25)
 - o Ideaalista kansallisesti yhtenäistä yleisöä on tuskin koskaan ollut olemassakaan. (+0,25)
- Globaalin mediakulttuurin aikakaudella kansallisella medialla ja mediaesityksillä on kuitenkin edelleen tärkeä merkitys (mediakulttuurilla on keskeinen rooli kansallisen identiteetin luojana). (0,25)
- Kansallisen yleisön hajoamisen johdosta osayleisöt saattavat yhdistyä kansainvälisiksi verkostoiksi (erityisesti internet). (0,25)
- Liberalistisen mediapolitiikan kannattajat pitävät fragmentoitumiskehitystä hyvänä asiana lisääntyneen valinnan vapauden vuoksi: jokainen voi valita kanavista ja niiden sisällöistä itseään eniten kiinnostavan ja parhaalta tuntuvan. (0,25)
- Kriittisen lähestymistavan kannattajat pitävät fragmentoitumista huonona kehityksenä, koska se murentaa yhteistä kansallista julkisuutta ja vie siten pohjaa demokraattiselta keskustelulta. (0,25)

4. Pohdi mediatekstien laadun käsitteeseen liittyviä ongelmia. (6 p.)

Minkä tekijöiden on katsottu aiheuttavan uhkan mediatekstien laadulle? (1)

- Median markkinoituminen, kaupallistuminen ja voiton tavoittelu (mediamaiseman rakenteelliset muutokset [omistuksen keskittyminen ja kansainvälistyminen]) sekä näiden mukanaan tuoma mediaesitysten viihteellistyminen (tabloidisoituminen).
- Ongelma, kritiikki: Mediaesitysten laatua pitää arvioida kaupallinen–ei-kaupallinen -akselin sijasta sen perusteella, millaisia identiteettejä se tarjoavat malleiksi, miten ne edistävät kansalaisten osallistumista demokratiaan, miten syvällisesti ja moniarvoisesti ne kommentoivat aikaansa ja ihmisiä koskettavia poliittisia, sosiaalisia ja kulttuurisia kysymyksiä, miten ne viihdyttävät, herättävät ajatuksia, antavat uusia näkökulmia ja tuottavat kauneutta.

Laadun käsitteen ongelmallisuudesta (1)

- Laadun tasoa – hyvyyttä tai huonoutta – on vaikea arvioida (laatuarvostelmat ovat subjektiivisia ja selkeiden yhteisten laatukriteerien puuttuminen). Kulttuuriset arvohierarkiat ovat historiallisia ja sidottuja sekä arvottavaan subjektiin että tiettyyn diskursiiviseen kontekstiin. Monet ovat nähneet laatuun liittyvän ideologiaa rasitteita.
- Yleisöillä on oikeus esittää vaatimuksia mediatekstien laadun suhteen, vastuu tekstien laadusta pysyy niiden tuottajilla. (+0,25)

Yleinen median laadun määrittely ja siihen liittyvät ongelmat

- Laatu viittaa tapaan, jolla media hoitaa valitsemansa informatiiviset tai viihdyttämisen tehtävät (muita: ajan tappaminen, pako arjen harmaudesta, itsensä huvittaminen...). Akateeminen tutkimus käsittelee laatua median yhteiskunnallisten ja kulttuuristen tehtävien kontekstissa (0,5)
- Laatukäsitykset liberalistisen, pluralistisen ja kriittisen näkökulman mukaan (0,75)
- Monimuotoisuus laadun keskeisenä ehtona ja arviointiperuste - on ollut erityisen tärkeä käsite laadussa. Monimuotoisuus on väljyytensä vuoksi ongelmallinen käsite. (0,75)
- Viihteessä lisäksi kriteerinä ”tarinoiden käyttökelpoisuus”. Viihteellä on merkittävä rooli yksilön persoonallisen kehityksen ja itseyttämyksen kannalta. Huonolaatuiset tarinat kierrättävät vanhoja ja jäykkiin stereotyyppioihin perustuvia käsityksiä. (0,5)

Journalismin laadun määrittely ja siihen liittyvät ongelmat

- Journalismin laatukseskustelu liittyy sosiaalisen vastuun teoriaan. Taustalla on ajatus median tehtävästä demokratian edistäjänä ja kansalaisyhteisölleen vastuullisena yhteiskunnallisena instituutiona. Ongelmana, miten laatua voitaisiin määrittellä niin että kaikki journalismin osapuolet voisivat sen hyväksyä. (0,25)
- Keskustelussa esiintyy useita tapoja journalistisen laadun määrittelemiseksi:
 - 1) Journalistinen itsesääntely: journalistit itse määrittelevät laatukriteerit ja valvovat niiden noudattamista. Journalistisen itsesääntelyn ongelmat: joissakin maissa eettisiä sääntöjä käytetään sensuurin välineenä / se perustuu ammattikunnan omalle tapauskohtaiselle harkinnalle eikä se tarjoa selviä mitattavissa olevia kriteereitä laadun määrittelylle. (0,5)
 - a. Journalistin koulutus, ammattitaito ja työhön käytetty aika (+0,25)
 - 2) Laadun lähtökohtina sosiaalisen vastuun pohjana olevat yhteiskunnalliset arvot – tältä pohjalta keskeiset laatukriteerit ovat vapaus, monimuotoisuus ja objektiivisuus. Objektiivisuuden kritiikki ja ratkaisu siihen. (0,5)
 - 3) Journalismin laadun arviointi sen yleisösuhteen näkökulmasta: Habermas (0,25)

Oivaltava / ongelmalähtöinen pohdinta ja jäsenitys (+0,5)

Aineistokoe (yht. 18 p)

5. Pohdi, miten aineiston kuvaama porvarillinen julkisuus vastaa pääsykoekirjassa esitellyn kriittisen julkisuuskäsityksen ihanteita (6 p.)

Kriittinen julkisuuskäsitys (1,5p)

Vaaditaan pääsykoekirjassa esitellyn kriittinen julkisuuskäsityksen tunnistaminen yhtenä julkisuuden ihanteena, jonka lähtökohtana julkisuus tasavertaisen, kriittisen ja rationaalisen keskustelun areenana ja jossa perustana ”parhaan argumentin periaate”. Tällainen julkisuus nähdään modernin demokratian edellytyksenä, ja sellaisena sen on täytettävä seuraavat ehdot:

- oltava avoin kaikille kansalaisille; kaikilla on oltava yhtäläinen oikeus osallistua julkiseen keskusteluun, vastaanottaa ja lähettää informaatiota
- tasavertaisuus; ei etuoikeuksia varallisuuden, sukupuolen, koulutuksen tms. perusteella
- mikään asia tai ilmiö ei ole suljettu pois; jokainen voi esittää itselleen tärkeitä asioita
- keskustelun tuloksena syntyvä julkinen mielipide sitoo päätöksentekijöitä

Porvarillisen julkisuuden synty (1,5p)

Historiallisena muodostelmana ”porvarillinen julkisuus” oli sidoksissa aikansa yhteiskuntarakenteisiin, joita se kuitenkin osaltaan myös muutti. Aineistossa kuvataan radikaaleja muutoksia aiempaan yhteiskuntajärjestykseen:

- yksityisen ja julkisen käsitteellinen eronteko mahdollistui, syntyi kansalaisyhteiskunta, joka periaatteessa mahdollisti kriittisen julkisuuden eli yksityishenkilöiden kokoontumisen keskusteleksi julkiseksi, joka tiedosti itsensä esivallan vastavoimaksi ja nosti kansalaiset keskustelemaan ja myös arvostelemaan esivaltaa; kriittiset ihanteet siis mahdollistuivat uudella tavalla (ainakin porvariston sisällä, teoriassa)
- porvarillisen julkisuuden synty on siis merkittävä *muutos* modernin demokratian kehityksessä, ja siinä mielessä aineistoteksti liittyy käsitteellisesti tiiviisti kriittiseen julkisuuskäsitykseen (ainakin Habermasin itsensä innoittajana)

Kriittisen julkisuuskäsityksen ihanteiden soveltaminen (2p)

Porvarillinen julkisuus ei tietenkään sinällään vastannut ihanne-ehjoja. Vastauksessa vaaditaan em. ihanteiden soveltamista ja puutteiden tunnistamista aineistoon tukeutuen. Pisteitä on saanut mm. seuraavien tekijöiden pohdinnasta:

- julkisuus ei ollut avoin kaikille vaan rajoittunut porvarilliseen luokkaan sulki pois lukutaidottomat, köyhät, pääsääntöisesti myös naiset
- asema, varallisuus, koulutus usein edellytykset osallistumiseen
- aihepiirit rajoittuivat lähinnä taloudellisiin kysymyksiin ja sensuuri oli voimissaan
- kansalaisten tiedonsaanti oli puutteellista, tiedotusvälineet, hallinnon avoimuus yhä kehittymätön
- keskustelu ei käytännössä sitonut julkista valtaa
- tai vastaavaa pohdintaa, joka pystytään liittämään kriittiseen julkisuuskäsitykseen ja aineistoon

Pohdinta (1p)

- ihannejulkisuuden ongelmana onkin sen abstraktius ja utopistisuus
- se ei vastaa käytännön todellisuutta myöskään nykyään (eikä missään muussakaan historiallisessa tilanteessa)
- aineistossa kuvatun kehityksen merkitys onkin ehkä enemmän siinä että se avasi mahdollisuuden ajatella avointa julkisuutta *edes* ideaalina, josta aiemmin ei ollut edes käsitteitä
- seurauksena mm. julkiso, julkinen mielipide –johdannaisten käsitteiden synty eurooppalaisissa kielissä

6. Erittele, miten varhaisen lehdistön kehitys oli yhteydessä porvarillisen julkisuuden syntyyn. (6 p.)

Julkisuuden synty oli alusta pitäen yhteydessä lehdistön kehitykseen, joka puolestaan oli aina sidoksissa taloudellisiin ja yhteiskunnallisiin rakenteisiin ja niiden muutoksiin (0,5)

Uutisliikenteen varhaisvaihe (0,5 p)

- Uutisliikenne syntyi 1300-luvulla uuden kapitalistisen vaihtosuhdeverkoston ja kauppiaiden kirjeenvaihdon vanavedessä. Kyse oli kuitenkin suljetusta, ei julkisesta, järjestelmästä
- Julkisuuden puuttuessa varhainen uutisliikenne sopeutui vielä vallitseviin viestintärakenteisiin. Tosin yhdessä kaupankäynnin kehityksen kanssa se loi pohjaa tuleville muutoksille sosiaalisissa ja poliittisissa rakenteissa

Julkisen sanan synty

- Varsinaisesta lehdistöstä voidaan puhua vasta, kun säännöllinen uutisvälitys tulee julkiseksi eli laajan yleisön saataville 1600-luvun lopulla, jolloin myös ensimmäiset sanomalehdet (poliittiset lehdet) alkoivat ilmestyä päivittäin. Syntyi julkiselle sanalle rakentuva julkisuus varsinaisessa merkityksessään (1 p)
- Uutisvälitys muuttui julkiseksi, koska i) uutisista itsestään tuli kauppataavaa, ii) se palveli esivallaa, joka levitti sen avulla määräyksiään. Uutistenhankinta riippui vielä kauppiaiden yksityisestä uutisliikenteestä, joten sekä kauppiaiden uutisvalvonta että hallinnon sensuuri rajoittivat julkiseksi päätyvää ainesta. Usein lehdistö valjastettiin palvelemaan esivallan etuja, muodostettiin virallisia ilmoituslehtiä (1 p)
- Merkantilismin aikana lehdistö sai kuitenkin vallankumouksellista merkitystä. Julkinen/valtiollinen valta ja kansalaisyhteiskunta rakentuivat entistä selkeämmin toistensa vastinkappaleiksi, ja vaikka lehdistö valjastettiin vielä järjestelmällisesti palvelemaan esivallan etuja, oli se itsessään saavuttanut merkittävän aseman ja toisaalta sen kohteena oleminen oli synnyttänyt *yleisön*, jonka sisällä erityisesti heräävä uusi porvaristo nousi pian keskeiseen ja vallanumoukselliseen asemaan (1 p)

Lehdistön funktion muutos

- 1600-loppupuolella syntyikin aikauslehtiä ja tieteellisiä lehtiä, joissa esiintyi jo kritiikkiä ja arvostelua. 1700-luvulla kriittinen pohdinta tunkeutui myös sanomalehtiin. Hallinto tosin yritti edelleen kontrolloida kehitystä, mutta ajattelutavoissa oli jo tapahtunut muutos (1p)
- Kritiikin myötä porvarillinen julkiso oli muuttanut alun perin esivallan etuja palvelleeseen instituution omiin tarkoituksiinsa sopivaksi. Samalla levisi ajatus, että kansalaisyhteiskunnan yksityispiiriin kohdistuvan julkisen intressin hoito kuulunut vain julkiselle vallalle vaan oli heidänkin asiansa. Uusien viestintämuotojen ja sosiaalisten ja poliittisten rakenteiden muutoksen yhteisvaikutuksesta oli syntynyt julkisuus julkisesta vallasta riippumattomana foorumina (1 p)

7. Selitä, mitä tarkoitetaan julkison käsitteellä. Miten tekstin kuvaama julkison synty muuttii tapaa käsittää vallanpitäjien ja alamaisten välinen suhde? (6 p)

Toisin kuin yleisö, julkison käsite liittyy aktiivisen kansalaisuuden ja demokratiassa toimimisen näkökulmaan. Median käyttäjät nähdään yhteisistä kysymyksistä keskustelemina kansalaisina. Käsite siis painottaa julkista keskustelua (ei yksityistä kulutusta). Julkiso muodostuu yhteiseksi koetun ongelman ympärille (vrt. yleisö, joka muodostuu suhteessa mediaesitykseen) (1,5p)

Aineistossa kuvatun porvarillisen julkisuuden julkison syntymisen taustoitaminen ja vastauksen liittäminen aineiston kuvaamaan historialliseen muutokseen yhteiskunnan rakenteissa (1 p)

- Julkison synnyn taustalla oli ennen kaikkea poliittisen ja sosiaalisen järjestelmän muutos

- Kansalaisyhteiskunnan irtautuminen valtiosta sen vastinkappaleeksi, poliittisen ja sosiaalisen alue erosivat toisistaan, mikä yhteydessä siihen, että yksityisen/julkisen välinen rajapinta alkoi käydä ongelmalliseksi – loi pohjan uudentalaiselle vuorovaikutukselle eli julkisuudelle, jota tekstissä kuvataan
- Samaan aikaan syntyi myös painettu sana, jonka puhuttelun kohteena muodostui yleisö, käytännössä sivistyneet säädyt eli ”uusi porvaristo”

-> porvariskerrostuman keskuudessa syntyi vastareaktio esivallan puuttumiseen yksityistyneeseen taloudenpitoon, porvaristo tiedosti itsensä vallan vastavoimaksi, kehkeytyvän porvarillisen julkisuuden julkisoksi (0,75p)

- pohtien keskusteleva julkiso ryhtyi harjoittamaan arvostelua - lehdistö muuttui esivallan instrumentista julkisuuden välineeksi (0,75p)
- alamaiset alkoivat katsoa, ettei kansalaisyhteiskunnan yksityispiiriin kohdistuvan julkisen intressin hoito kuulunut vain julkiselle vallalle vaan oli heidänkin asiansa (0,75 p)

Seurauksena merkittävä käsitteellinen muutos esivallan ja ’alamaisten’ suhteissa: Julkisuus, joka tähän asti oli viitannut julkisen vallan piiriin, irtautui siitä foorumina, jolle yksityishenkilöt kokoontuivat julkisiksi pakottaakseen julkisen vallan oikeuttamaan itsensä julkisen mielipiteen edessä. Esivallan puhuttelun kohteesta tuli sen vastavoima – julkisuus demokratiaan liittyvässä merkityksessään sai siis alkunsa - sen jäljiltä myös kielihistoriassa nähtävissä public-johdannaisten käsitteiden synty (1p)

Muu perusteltu oma pohdinta aineiston kuvaamaan muutoksen historiallisesta merkittävydestä, puutteista tai liittymäkohdista myöhempään historiaan tai nykyaikaan (+0,5p)